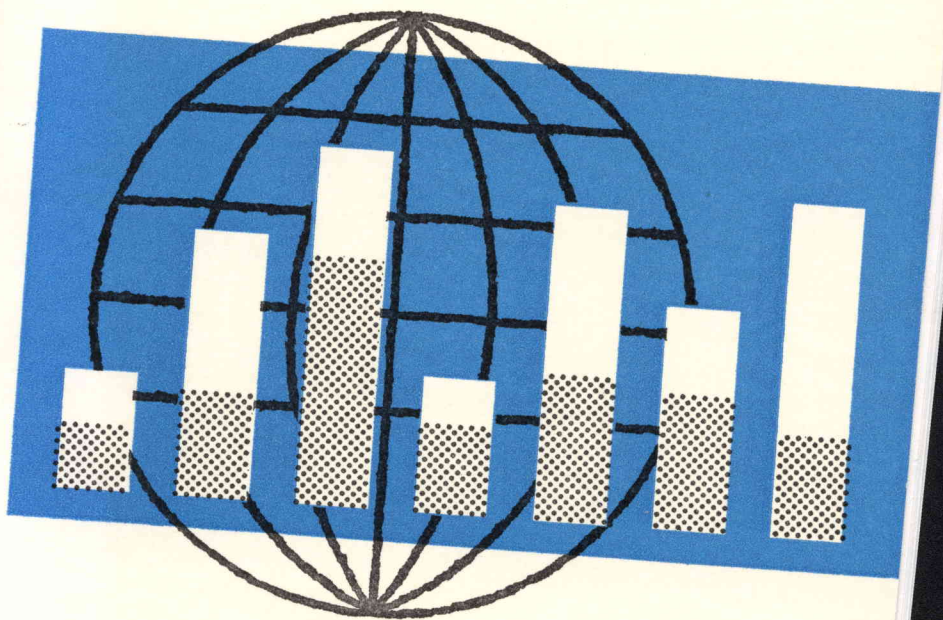

Det ekonomiska läget

Mars 1966 Nr **1**

Utarbetad inom Industrilens Utredningsinstitut

Distribuerad av Svenska Arbetsgivareföreningens sektion för företagsnämndsfrågor

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Den internationella konjunkturen 1965</i>	3
Allmän översikt	3
Storbritannien	6
Västtyskland	8
Frankrike	9
Italien	11
USA	11
De nordiska grannländerna	14
Den internationella konjunkturen 1966	16
<i>Det ekonomiska läget i Sverige 1965</i>	20
Industriproduktionen	20
Utrikeshandel och valutareserv	22
Arbetskraftstillgång och investeringsutveckling ..	24
Priser och löner	25
Ekonomisk politik	26
Utvecklingen 1966	26

"Det ekonomiska läget", som distribueras av SAF:s sektion för företagsnämnder, utkommer tre gånger per år, varav två gånger under våren och en gång under hösten. Dessutom utger SAF:s avdelning för samhällskontakt ett bildmässigt informationsmaterial i form av stillfilmer (bildband med inspelad kommentar) över konjunkturläget, "Ekonomisk vårjournal" resp. "Ekonomisk höstjournal". Stillfilmerna uthyras och försäljas genom PA-distribution, Warfvinges väg 26, Stockholm K, tel. 54 13 10.

Översikten har utarbetats inom Industriens Utredningsinstitut varvid det förberedande arbetet utförts av fil. kand. Per Gullström.

Den internationella konjunkturen 1965

ALLMÄN ÖVERSIKT

Västeuropa uppvisade under 1965 en betydligt svagare konjunkturbild än året innan. I fjol beräknas totalproduktionen i de europeiska OECD-länderna ha stigit med 3,7 procent mot 5,6 procent under 1964. I USA fortsatte emellertid den ekonomiska expansionen i oförminskad takt och nationalprodukten steg liksom under 1964 med närmare 5 procent.

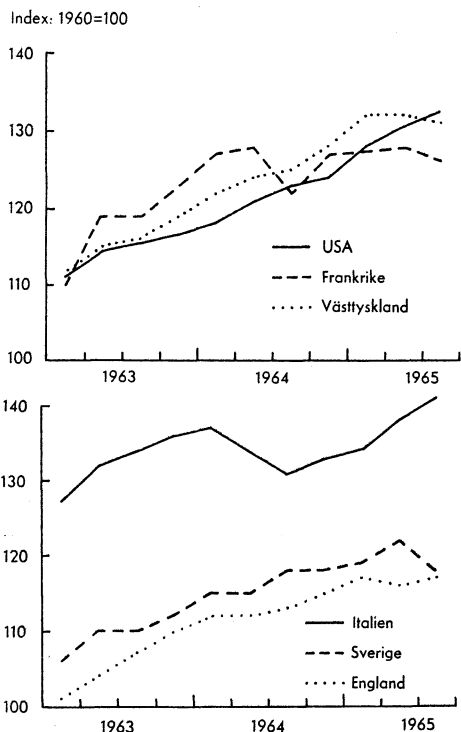
**Långsammare
expansion i
Västeuropa
under 1965**

Den västeuropeiska konjunkturen var vid ingången av 1965 starkt splittrad. I bl.a. de nordiska staterna samt Västtyskland rådde fortfarande utpräglad högkonjunktur med stora ökningar i produktion och investeringsverksamhet samt mycket hög sysselsättning. I Storbritannien var det ekonomiska läget visserligen osäkert, men produktionen var ändå i stigande. Andra länder, främst Frankrike och Italien, visade däremot en avsevärt svagare ekonomisk utveckling med mycket långsam produktionsökning och förhållandevis hög arbetslöshet.

Under loppet av förra året skedde en viss utjämning i den västeuropeiska konjunkturen på så sätt att "högkonjunkturländernas" aktivitet framemot sommaren började mattas medan situationen för "lågkonjunkturländerna" så småningom blev något ljusare. Storbritanniens mycket strama ekonomiska politik för att avvärja en punktkris medförde att produktionsökningen i detta land skedde i betydligt långsammare takt än tidigare.

En tillbakablick på 1963 visar, att Frankrike

Figur 1. Industriproduktionen i vissa länder
kvartalsvis 1963—65

Källa: OECD, Main Economic Indicators.

och Italien då var "högkonjunkturländer" med stora produktionsökningar. Man besvärades dock av kraftiga importöverskott. Den stora efterfrågan ledde också till betydande prisstegringar. För att stabilisera läget tvingades man att vidta åtgärder för att dämpa konsumtionen och gynna produktionen av exportvaror. Åtgärderna ledde till en avsevärt reducerad prisstegringstakt och så småningom också till en förbättrad handelsbalans; under 1965 var importöverskotten i såväl Frankrike som Italien i det närmaste borta. Den dämpade inhemska efterfrågan gav upphov till en betydligt lägre produktionsökningstakt och

mindre investeringar än tidigare. Aktivitetsdämpningen betydde dessutom ökad arbetslöshet. Problemet för dessa länder under 1965 var hur mycket man skulle våga lätta den ekonomiska politiken utan att detta skulle medföra en alltför snabb konsumtionsökning och ett stort importöverskott igen. Man har därvid fått en värdefull "hjälp" av framför allt de övriga EEC-staterna. I dessa länder har nämligen den inhemska konsumtionen vuxit kraftigt under 1964 och 1965, vilket medfört ökad import från bl. a. just Frankrike och Italien och detta har i sin tur stimulerat produktionen inom de sistnämnda länderna.

Produktionsökningarna i Västtyskland och de nordiska staterna har under 1965 främst begränsats av brist på arbetskraft och produktionsresurserna har inte räckt till för att tillfredsställa den snabbt stigande inhemska efterfrågan. Resultatet har blivit en situation som — visserligen icke i styrka men väl till sin natur — liknar den som uppstod i Frankrike och Italien 1963 med prisstegringar och starkt ökad import. Den skärpning av den ekonomiska politiken som under 1965 blivit följden har för Norden och Västtyskland betytt en något lägre expansionstakt än tidigare.

I Storbritannien har pundkrisen sedan slutet av 1964 varit det allt överskuggande problemet och detta har tvingat regeringen till en successiv skärpning av den ekonomiska politiken. Storbritanniens utrikesbalans har förbättrats av detta, men det skedde till priset av en kraftig dämpning av den ekonomiska aktiviteten och expansionstakten i Storbritannien var mot slutet av 1965 lägre än i de flesta andra västliga industriländer.

Utvecklingen i USA har däremot under flera **Hög aktivitet i** års tid präglats av en jämn och hög expansion. **USA**

Uthyggnaden av produktionsapparaten har skett i takt med den stigande efterfrågan och prisstegringarna har varit anmärkningsvärt små. Under de senare åren har förts en expansiv ekonomisk politik i syfte att stimulera näringslivets utveckling. Stora öknings av framför allt maskininvesteringar och privat konsumtion har blivit följden. Utrikeshandeln visade 1965 som vanligt ett stort exportöverskott, men handelsbalansens utveckling är i USA, till skillnad från i Västeuropa, av underordnad betydelse för den interna konjunkturutvecklingen.

STORBRITANNIEN

Konjunktur- nedgång i Stor- britannien

Totalproduktionen i Storbritannien steg under 1965 med knappt 3 procent eller bara drygt hälften så snabbt som under 1964. Aktivitetsdämpningen är, som tidigare framhållits, i första hand ett resultat av den brittiska regeringens ekonomiska politik i syfte att minska det alltför stora underskottet i handelsbalansen. Pundkrisen övervanns åtminstone tillfälligt under hösten, tack vare stödlån från andra länder. Handelsbalansen har också förbättrats genom att importens värde jämfört med 1964 hållits i stort sett konstant, medan exporten stigit snabbare än tidigare, omkring 6 procent jämfört med 1964. Det genomsnittliga underskottet i handelsbalansen stannade förra året vid 25 miljoner pund per månad, att jämföra med 45 miljoner pund per månad 1964. Trots den uppenbara förbättringen återstår som synes mycket innan utrikeshandeln har stabiliserats.

Det ekonomisk-politiska åtstramningsprogrammet har avsevärt hämmat den inhemska efterfrågans ökningstakt. Vad som främst drabbats är investeringsverksamheten medan däremot ök-

ningstakten i konsumtionsvaruefterfrågan knappast avtagit i avsedd utsträckning. Investeringarna steg under 1965 med omkring 6 procent mot hela 16 procent året innan. Den privata konsumtionens ökningstakt avtog från 3,7 procent 1964 till 2,2 procent 1965. Däremot beräknas den offentliga sektorns konsumtionsutgifter ha stigit något snabbare under 1965 än ett år tidigare.

Trots den svaga produktionsutvecklingen har läget på arbetsmarknaden varit mycket ansträngt under 1965. Detta kan synas förvånande då arbetslösheten brukar tilltaga under en stagnationsperiod. I Storbritannien har emellertid produktiviteten stigit mindre än i de flesta andra västeuropeiska länder och även måttliga produktionsökningar har medfört ökat arbetskraftsbehov. Vidare har företag med stagnerande produktion en benägenhet att behålla arbetskraften för att inte stå med otillräcklig arbetarstam vid en senare produktionsuppgång.

Det ansträngda arbetsmarknadsläget har fört med sig kraftiga lönestegringar under året. Detta torde vara en förklaring till svårigheterna att dämpa konsumtionsvaruefterfrågans ökning i önskad utsträckning. Efterfrågetrycket och det högre kostnadsläget har också resulterat i fortsatta prisstegringar. En annan orsak härtill är de höjningar av omsättningsskatten som företagits.

Storbritanniens stora problem tycks fortfarande vara att behålla en någorlunda hög expansionstakt utan allvarliga störningar i betalningsbalansen. En viktig förutsättning för att man skall lyckas med detta synes vara att man betydligt bättre utnyttjar landets egen produktionsapparat genom rationellare arbetsmetoder och modernare tekniska hjälpmedel.

**Ansträngt
arbetsmark-
nadsläge trots
svag produk-
tionsutveckling**

VÄSTTYSKLAND

Den långvariga högkonjunkturen i Västtyskland visade under loppet av 1965 tecken på en försvagning. Totalproduktionen steg under fjolåret med knappt 4½ procent mot ungefär 6½ procent 1964. Den långsammare tillväxttakten hänför sig väsentligen till den senare delen av året. Det som begränsat den västtyska expansionen är framför allt bristen på arbetskraft och teknisk kapacitet. Trots ett mycket högt utnyttjande av de tillgängliga produktionsresurserna och goda produktivitetstvinster förslår utbudet inte riktigt för att täcka den stora efterfrågan.

Långsammare produktions-tillväxt i Västtyskland

Behovet av ökad produktionskapacitet i kombination med en önskan att ersätta den allt dyrbarare arbetskraften med maskiner har resulterat i att maskininvesteringarna ökat kraftigt även under 1965. Ökningen uppgick till 10 procent. Byggnadsinvesteringarna har däremot ökat betydligt långsammare. Den privata konsumtionen steg i fjol med över 6 procent. Denna ovanligt snabba ökning får främst tillskrivas de kraftigt stigande löneinkomsterna samt den skattesänkning som genomfördes i början av året. Även de offentliga konsumtionsutgifterna ökade förra året med omkring 6 procent efter att under 1964 t. o. m. ha minskat något.

Den snabba efterfrågeökningen i förening med det begränsade utbudet har medfört vissa inflationstendenser. Arbetskraftsbristen har, trots en stor import av utländsk arbetskraft, blivit allt mer påtaglig. Detta har pressat upp lönenivån avsevärt. De genomsnittliga timförtjänsterna inom industrin beräknas under fjolåret ha stigit över 10 procent jämfört med 1964. Även prisstegringstakten har ökat; konsumentpriserna steg cirka 4 procent under förra året mot 3 procent 1964.

Efterfrågetrycket har naturligt nog också påverkat utrikeshandelns utveckling. År 1964 var såväl import som export omkring 12 procent större än föregående års värde, men under 1965 inträdde en förändring. Importen steg detta år betydligt snabbare än tidigare medan exportutvecklingen under året försvagades något. Värdet av utförseln under 1965 kom ändå att överstiga föregående års med 11 procent, medan motsvarande ökning för införselvärdet uppgick till hela 20 procent. Landets traditionellt stora överskott i handelsbalansen krympte härigenom hastigt och under andra halvåret noterades t. o. m. smärre underskott.

**Snabbt
stigande
import**

De åtgärder som myndigheterna vidtagit för att stävja inflationstendenserna har främst gått ut på en successiv skärpning av kredit- och penningpolitiken. Däremot har finanspolitiken snarare varit expansiv. Den offentliga sektorns snabbt stigande utgifter i förening med svårigheterna att dämpa den privata konsumtionens ökningstakt kan bli ett problem i Västtysklands ekonomi om inte förslagen om ett stramare finanspolitiskt program hörsammas.

FRANKRIKE

De senaste årens strama ekonomiska politik i Frankrike har onekligen haft avsedd verkan så till vida att den dämpat prisstegringstakten och gynnat landets handelsbalans. Resultaten har nåtts genom att hålla tillbaka den inhemska efterfrågan, främst den privata konsumtionen, som under 1965 steg med endast 2,2 procent mot 4,2 procent 1964. Detta har dock i sin tur givit upphov till problem av annan art. Industriproduktionen, som 1964 steg närmare 9 procent, har 1965 ökat mycket långsamt och maskin-

investeringarna översteg i fjol inte 1964 års volym. Dessutom beräknas lagerinvesteringarna under 1965 ha varit betydligt lägre än året innan. Bostadsbyggandet steg visserligen avsevärt även under 1965, men som helhet dämpades den inhemska efterfrågeökningen mer än önskvärt. Resursutnyttjandet i den franska produktionsapparaten beräknas nämligen ha avtagit och den redan vid fjolårets början rätt höga arbetslösheten steg ytterligare något under året. Mot slutet av året torde dock såväl den inhemska efterfrågan som industriproduktionen, ha stigit, varför helårssiffrorna kanske ger en alltför mörk bild av landets ekonomiska situation.

Den svaga inhemska efterfrågan medförde att totalproduktionen 1965 översteg 1964 års nivå med endast omkring 2½ procent. Att ökningen inte blev ännu mindre får främst tillskrivas den utländska efterfrågan. Frankrikes export till bl. a. Västtyskland och USA ökade kraftigt förra året och den sammanlagda exporten översteg 1964 års värde med nära 12 procent. Importen steg under fjolårets första hälft mycket långsamt, men mot hösten noterades en klar uppgång i samband med den ökade inhemska konsumtionen. Införselvärdet 1965 översteg ändå inte 1964 års värde med mer än 2½ å 3 procent. Handelsbalansens underskott sjönk härigenom från 5,3 miljarder francs 1964 till 1,4 miljarder francs 1965.

Den ökade aktivitet som man tyckt sig skönja i Frankrike mot slutet av 1965 kan vara ett resultat av smärre lättnader i den ekonomiska politiken under året. Den franska regeringen är emellertid av den uppfattningen att de expansiva tendenserna kommer att förstärkas utan ytterligare lättnader, varför den s. k. stabiliseringspolitiken i det stora hela ändå fått bestå tills vidare.

ITALIEN

Trots en rad konjunkturstimulerande åtgärder i Italien utvecklades den inhemska efterfrågan mycket svagt även under större delen av 1965. Såväl maskininvesteringarna som bostadsbyggnad beräknas under 1965 ha minskat och de totala fasta investeringarna beräknas ha sjunkit mer än 7 procent under 1964 års nivå trots en kraftig uppgång av den offentliga och statsunderstödda investeringsverksamheten. Den offentliga konsumtionen ökade visserligen avsevärt, men detta motvägdes av den privata konsumtionens mycket måttliga uppgång. Som helhet beräknas den interna efterfrågan under 1965 inte ha överstigit 1964 års nivå. Liksom i Frankrike synes dock aktiviteten ha ökat i slutet av 1965.

Svag efterfrågan i Italien

Den låga aktiviteten under förra året medförde en ökning av arbetslösheten, vilket ledde till en dämpning av den dittills snabba lönestegrings-takten. Även prisstegringarna har under fjolåret avtagit märkbart.

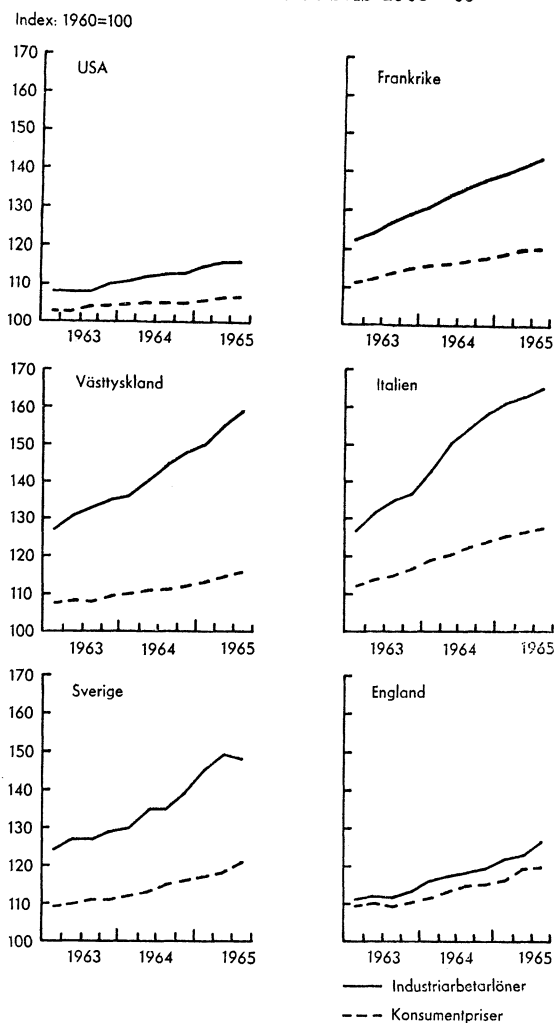
Italiens totalproduktion steg 1965 omkring 3 procent och denna ökning hänför sig helt till den utländska efterfrågans tillväxt. Såväl värdet som volymen av den italienska exporten var 1965 omkring 20 procent större än 1964. Eftersom fjolårets import inte visade någon ökning jämfört med 1964 förbättrades handelsbalansen markant under förra året. Importöverskottet, som under 1964 uppgick till omkring 1,3 miljarder dollar, krympte under 1965 till endast 0,4 miljarder dollar.

Starkt stigande export

USA

USA:s ekonomi har under 1965 expanderat snabbare än vad man i allmänhet föreställde sig vid årets början. Nationalprodukten beräknas under

**Figur 2. Industrierbetalöner och konsumentpriser
i vissa länder kvartalsvis 1963—65**

Källa: OECD, Main Economic Indicators.

1965 ha stigit med närmare 5 procent eller ungefär lika mycket som 1964. Liksom tidigare har högkonjunkturen främst burits upp av den privata konsumtionen samt maskininvesteringarna. Det extra tillskott till hushållens disponibla in-

komster som erhållits genom skattesänkningar och ökade sociala förmåner har stimulerat den privata konsumtionen, som under 1965 beräknas ha stigit med närmare 6 procent. Också investeringsverksamheten har medvetet gynnats och maskininvesteringarnas volymmässiga ökning uppgick i fjol, liksom året innan, till omkring 13 procent. Däremot har byggnadsinvesteringarna utvecklats svagt och bostadsbyggandet stagnerade under fjolåret. Den offentliga konsumtionen 1965 översteg 1964 års nivå med endast 2 procent, trots starkt stigande utgifter i samband med kriget i Vietnam och ökad kommunal konsumtion.

Den femåriga högkonjunkturen har ännu inte skapat några påtagligare balansrubbnings i USA:s ekonomi, även om en viss oro för prisutvecklingen kunnat skönjas mot slutet av 1965. De stora produktionsökningarna under senare år har successivt minskat arbetslösheten, som mot slutet av 1965 uppgick till drygt 4 procent mot 5,2 procent i genomsnitt 1964. (Dessa siffror är efter europeiska mått ganska höga men är inte jämförbara med arbetslöshetsdata i Västeuropa.) Kapacitetsutnyttjandet inom industrin har höjts och var genomsnittligt omkring 90 procent 1965. Det allt högre utnyttjandet av de produktiva resurserna har under fjolåret resulterat i en något snabbare pris- och lönestegringstakt än tidigare. Oron för detta förefaller dock något överdriven eftersom lönestegringen under året ligger i trakten av 3 procent och konsumentprisernas ökning under 1965 inskränkte sig till drygt 1½ procent.

USA:s utrikeshandel ger normalt ett stort exportöverskott, men en ännu större kapitalexport har på senare år lett till ett kapitalutflöde från USA på 3 till 4 miljarder dollar per år. Regeringen har under 1965 vidtagit diverse åtgärder för att dämpa detta utflöde och ver-

**Expansiv
finanspolitik
bakom USA:s
högkonjunktur**

**Minskat
dollarutflöde
1965**

kan härav har inte uteblivit. Kapitalutflödet avtog — trots en nedgång i handelsbalansens överskott — från drygt 3 miljarder dollar 1964 till ungefär hälften under 1965. De minskade möjligheterna att erhålla amerikanska lån har försatt många västeuropeiska länder i finansieringssvårigheter.

DE NORDISKA GRANNLÄNDERNA

De nordiska ländernas ekonomier uppvisade under 1965 hög expansionstakt med snabbt växande inhemsk efterfrågan. Trycket på de produktiva resurserna har blivit besvärande och skapat inflatoriska tendenser som tagit sig uttryck i stigande priser och kostnader samt oroväckande stora importöverskott. Genomgående har dock den ekonomiska politiken skärpts och detta synes ha lett till en något förbättrad situation mot slutet av året.

Den höga ekonomiska aktiviteten i Danmark fortsatte under 1965. Nationalprodukten steg med omkring 5 procent och industriproduktionen översteg 1964 års värde med cirka 8 procent. Landets produktionsresurser var redan i början av året hårt utnyttjade och brist på arbetskraft och kapital för investeringsändamål har lagt hinder i vägen för en utbudsökning av samma omfattning som efterfrågan. Efterfrågetrycket har framkallat stora stegringar av priser och löner. Konsumentprisindex steg under 1965 med inte mindre än 7½ procent och industriarbetarnas löner beräknas under samma tid ha stigit med mer än 10 procent. För att komma till rätta med inflationsproblemen har den ekonomiska politiken successivt skärpts, men detta har också inverkat menligt på investeringsutvecklingen. Såväl bostadsbyggandet som den privata investeringsverksam-

**Inflations-
problem i
Norden**

**Stora pris-
stegringar i
Danmark**

heten visade mot slutet av året lägre tillväxt än tidigare.

Det mycket kraftiga underskottet i Danmarks handelsbalans 1964 minskade inte under förra året. Exporten steg visserligen med 10 procent i fjol, men importen ökade lika kraftigt och importöverskottet 1965 beräknas till 3,7 miljarder danska kronor. En viss förbättring av handelsbalansen inträdde dock under andra halvåret.

Norges ekonomiska utveckling företer för närvarande vissa likheter med den danska. Även Norge upplevde under 1965 en snabb expansion som mattades något i slutet av året. Den inhemska efterfrågan har ökat kraftigt, speciellt i fråga om maskiner och fartyg, och den snabba produktionsstillväxten har frestat hårt på landets produktiva resurser. Ett mycket högt kapacitetsutnyttjande och svår brist på arbetskraft har lett till att produktionsstillväxten under fjolåret blivit något lägre än 1964 års rekordstora ökning. Nationalprodukten beräknas förra året ha stigit med 5,8 procent mot 6,2 procent 1964.

Trots en viss skärpning av den ekonomiska politiken har efterfrågetrycket tilltagit och detta ledde under fjolåret bl. a. till en starkt ökad import. Handelsbalansens underskott uppgick 1965 till 5½ miljarder norska kronor mot 5 miljarder året innan.

Inflatoriska tendenser och kraftiga underskott i handelsbalansen utgjorde också för Finland stora problem i fjol. Den livliga ekonomiska aktiviteten avtog under årets senare del till följd av bl. a. industriproduktionens och skogsbrukets lägre tillväxttakt, men nationalprodukten översteg ändå 1964 års nivå med mer än 5 procent. Främsta drivkraften bakom expansionen var den interna efterfrågan. Maskininvesteringarna och bostadsbyggandet ökade kraftigt och den privata

**Brist på
arbetskraft
hämmande för
Norges
expansion**

**Svagare ut-
veckling för
Finlands
skogs-
industrier**

konsumtionens volym beräknas ha stigit med över 6 procent under 1965. Detta bidrog till en snabb importstegring i början av året. Öknings-
taktan dämpades dock efter hand som en följd av en markant skärpning av kreditpolitiken. Även exportens tillväxt avtog i fjol, främst på grund av den svagare utländska efterfrågan på massa och trävaror. Handelsbalansens underskott kom därför att förstoras ytterligare något. Då möjligheterna att erhålla utländska lån dessutom reducerats minskade valutareserven avsevärt under året.

I motsats till de övriga nordiska länderna har Finland ett utbudsöverskott på arbetskraft och sysselsättningen steg endast långsamt under fjol-
året. Staten och kommunerna har därför tvingats att i stigande utsträckning upprätthålla syssel-
sättningen genom beredskapsarbeten.

DEN INTERNATIONELLA KONJUNKTUREN 1966

Utsikterna för 1966 tyder på en fortsatt högkonjunktur för både USA och Västeuropa som helhet. Nationalprodukten beräknas således även i år komma att stiga med närmare 5 procent i USA och med 3½—4 procent i Västeuropa. Ett ökat inflationstryck väntas emellertid och man kan därför inte utesluta, att en ytterligare skärpning av den ekonomiska politiken på sina håll leder till en något lägre expansionstakt än den nu förutsedda.

Den snabba ekonomiska tillväxten i USA väntas fortsätta även i år, liksom tidigare främst uppburen av stora ökningar för den privata konsumtionen och maskininvesteringarna. De stora produktionsökningarna under 1960-talet har hittills inte medfört några nämnvärda balansrubbingar, men de nåddes under betydligt gynn-

Procentuella volymförändringar från närmast föregående år. Siffrorna för 1964 avser utfall, för 1965 och 1966 prognoser.

	Bruttonational- produkt	Import	Export	Privat	Konsumtion Offentlig	Totalt	Fasta		Förändring i lager- investering (miljarder US dollar)
							Bygg- nader	Maski- ner	
Förenta staterna									
1964	4,8	5,0	12,3	5,6	0,2	6,4	2,7	13,5	+0,5
1965	4,8	11,3	1,6	5,8	2,0	5,1	0,6	12,7	+1,7
1966	4,5	6,6	6,7	5,1	3,6	4,2	1,5	8,3	-1,3
Västtyskland									
1964	6,6	10,7	10,6	5,3	-0,6	11,3	11,7	10,9	-0,08
1965	5,0	15,8	7,8	6,3	6,0	6,8	3,9	9,9	+0,08
1966	4,5	7,8	6,5	4,5	3,5	5,8	4,7	7,1	0
Frankrike									
1964	5,3	11,7	7,3	4,2	3,0	10,2	14,0	6,1	+0,61
1965	2,4	0,1	9,3	2,2	3,1	5,0	8,7	0	-1,54
1966	4,2	7,6	7,3	3,0	3,4	5,0	5,0	5,0	+0,65
Storbritannien									
1964	5,4	9,0	3,1	3,7	1,9	16,0	19,3	12,9	+1,09
1965	2,8	0,5	3,1	2,2	2,6	6,1	8,2	3,8	-0,60
1966	2,0	2,1	3,0	2,0	2,7	2,6	2,8	1,0	-0,45
Västeuropa									
1964	5,6	12,3	11,8	4,2	1,7	9,1	11,7	6,5	+1,9
1965	3,7	7,7	10,2	3,4	3,9	4,3	7,0	4,8	-2,5
1966	3,8	7,7	7,7	3,1	3,3	4,9	4,2	6,4	+0,7

Källor: OECD, EEC, nationell statistik, konjunkturinstitutets uppskattningar och nationella prognoser.

Hårdare tryck på de produktiva resurserna

sammare förhållanden än dem som väntas under 1966. Redan förra året började bristen på såväl arbetskraft som teknisk kapacitet att bli märkbar och produktivitetsoökningarna som tidigare under 1960-talet beräknats till 3,4 procent per år sjönk under 1965 till knappt 2,5 procent. Under innevarande år väntas läget på arbetsmarknaden bli hårt ansträngt och produktivitetshöjningarna beräknas inte bli större än under 1965. USA:s ekonomi har således nu uppnått nästan fullt kapacitetsutnyttjande och inflationsrisken bedöms större än på länge. President Johnson har därför upprepade gånger vädjat till näringslivet om återhållsamhet beträffande löne- och prisstegringar. Vidare höjdes diskontot i december och kreditmarknaden har stramats åt. I år beräknas dock industrins kapacitet komma att höjas med 7 procent genom stora investeringsökningar i maskiner och anläggningar. Detta bör rimligtvis lätta trycket på de produktiva resurserna, men bristen på utbildad arbetskraft kan bli ett hot mot prisstabiliteten.

Konjunktutsikterna gynnsammare för EEC-länderna . . .

I Västeuropa väntas för EEC-länderna en relativt snabb utvecklingstakt medan EFTA-staternas expansion torde bli mera moderat. Tillväxten i Västtyskland och Holland beräknas visserligen bli något mindre än under 1965, men detta motvägs av en ökad aktivitet i Frankrike och Italien. Dessa länders export väntas även i år bli största drivkraften bakom deras expansion.

Den västtyska expansionen torde även 1966 komma att begränsas av knapphet på arbetskraft. Investeringsverksamheten väntas öka långsammare än under de senaste åren, trots det höga kapacitetsutnyttjandet. Den privata konsumtionen kommer sannolikt att fortsätta sin kraftiga uppgång. Exporten beräknas även i år stiga kraftigt eftersom man räknar med att

Frankrike och Italien kommer att öka sin införsel av tyska varor. Däremot torde importen stiga något långsammare än under det gångna året till följd av att den ekonomiska politiken väntas lägga hinder i vägen för en alltför kraftig införselökning.

EFTA-staternas långsammare tillväxt orsakas främst av Storbritanniens mycket svaga utveckling. I detta land väntas nationalprodukten stiga med knappt 2 procent i år. Den ekonomiska politiken kommer även under 1966 att syfta till en dämpning av den inhemska efterfrågan. Nuvarande importrestriktioner kommer sannolikt att bibehållas och fortsatt stöd åt exporten är att vänta. De prognoser för 1966 som gjorts tyder emellertid på att man kommer att få betydande svårigheter att nå sina mål. Importvolymen beräknas stiga 2 à 3 procent och exportens ökning väntas bli endast obetydligt högre. Investeringsverksamheten kommer totalt sett sannolikt att öka mellan 2 och 3 procent liksom konsumtionen.

Även i de nordiska länderna kommer förmodligen expansionstakten i år att avtaga något till följd av bl. a stramare ekonomisk politik. En måttligare ökning av konsumtionen ter sig så mycket mer önskvärd som produktionskapaciteten i Norden under 1966 inte torde medge utbudsökningar av samma omfattning som tidigare. Såväl i Finland som Danmark och Norge räknar man med att nationalprodukten i år skall stiga med 4—5 procent.

**. . . än för
EFTA-
staterna**

Det ekonomiska läget i Sverige 1965

Handels- balansens underskott ett centralt problem

Den osedvanligt snabba ekonomiska tillväxten i Sverige under 1964 har inte kunnat upprätthållas 1965. Efterfrågan inom landet fortsatte visserligen att stiga i snabb takt även i fjol, men den utländska efterfrågan försvagades. Det som främst begränsat expansionen torde emellertid vara den svåra bristen på arbetskraft och teknisk kapacitet. Landets totalproduktion beräknas mellan 1964 och 1965 ha ökat med endast omkring 3½ procent i fasta priser jämfört med mer än 7 procent ett år tidigare. Genom att produktionen inte stigit i takt med efterfrågan har importen stigit markant och det stora underskottet i handelsbalansen är för närvarande ett centralt problem i den svenska ekonomin.

INDUSTRIPRODUKTIONEN

Den totala industriproduktionen beräknas 1965 ha överstigit 1964 års volym med ungefär 6 procent. Motsvarande ökning ett år tidigare var 9 procent. Den långsammare tillväxttakten under fjolåret är främst ett resultat av skogsindustriernas och järnverkens svagare utveckling, men även för de övriga industrigrenarna har tillväxten mattats.

Brytningen av järnmalm ökade kraftigt under första halvåret i fjol, men under resten av året upphörde stegringen nästan helt. Årsproduktionen kom dock ändå att överstiga föregående års nivå med drygt 10 procent.

Kapacitets- brist i järn- och stålverk

Järn- och stålverkens produktion nådde en rekordhög nivå i början av 1965 men har inte ökat något under resten av året. Jämfört

med 1964 steg produktionsvolymen omkring 8 procent mot 13 procent året innan. Den mattare ökningstakten är främst ett resultat av verkens mycket höga kapacitetsutnyttjande.

Produktionen inom **verkstadsindustrin** beräknas 1965 ha stigit ungefär 7 procent eller något långsammare än året innan. Orderingen syns jämfört med 1964 ha ökat endast obetydligt. Mot slutet av året förefaller en viss förbättring av exportorderingen ha inträtt, men samtidigt försvagades hemmamarknadens ordergång något. **Varvens** produktion steg betydligt under fjolåret och även orderingen var 1965 avsevärt större än året innan. I förhållande till den högre produktionsnivån synes emellertid orderstocken ändå vara för liten och en försvagning av varvsindustrins utveckling väntas.

Massaindustrins produktion låg 1965 på oförändrad nivå efter att under 1964 ha stigit kraftigt. Årsproduktionen blev endast 2 å 3 procent större än 1964, medan motsvarande ökning ett år tidigare uppgick till hela 15 procent. Orsak till fjolårets stagnation är främst en markant försvagning av efterfrågan på massa i Västeuropa där lagren var mycket stora efter en tidigare kraftig uppbyggnad. Genom att man inte minskade massaproduktionen till efterfrågans nivå steg de inhemska lagren kraftigt och priserna på massa försvagades. För att förbättra situationen har därför föreslagits ett totalt driftstopp på fyra veckor i år. Även **pappers- och pappindustrin, sågverken** och den övriga träindustrin noterade under fjolåret en mattare exportefterfrågan, men den inhemska efterfrågeökningen kompenserade väl detta bortfall. Att produktionsökningarna inom dessa sektorer blev något lägre än närmast föregående år får främst tillskrivas bristen på produktiva resurser.

Orderläget för verkstäderna sämre än väntat

Onormalt stora massalager

Såväl textil- och beklädnadsindustrin som livsmedelsindustrin beräknas under fjolåret ha ökat mycket obetydligt och sko- och läderindustrins produktionsnivå var i fjol omkring 4 procent mindre än året innan.

Av övrig industri har den kemiska industrin även under 1965 ökat sin produktionsvolym i mycket snabb takt.

UTRIKESHANDEL OCH VALUTARESERV

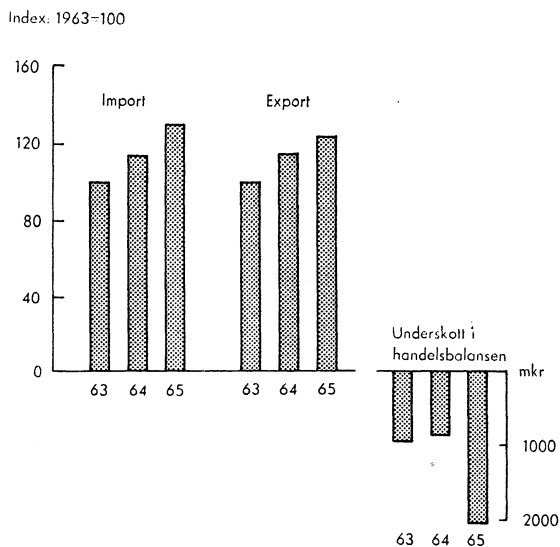
Sveriges utrikeshandel utvecklades mycket ogynnsamt under 1965. Det stigande inhemska efterfrågetrycket medförde en ovanligt snabb importökning. Samtidigt steg exporten långsammare än på många år. Den svaga exportutvecklingen torde ha orsakats både av svagare utländsk efterfrågan och begränsad svensk exportförmåga. Sålunda har den stramare ekonomiska politiken i många av våra avnämarsländer mot slutet av 1965 lett till långsammare importökningar och detta torde ha haft en dämpande effekt på den svenska exporten. Dessutom var de utländska lagren av massa och trävaror på många håll onormalt stora i fjol och detta verkade givetvis hämmande på exporten av dessa produkter. Även utförseln av järn och stål försvagades. Den svenska exportförmågan anses under förra året dessutom ha begränsats av den snabbt stigande inhemska efterfrågan. Sveriges totala exportvolym 1965 var sålunda inte mer än 5 procent större än 1964. Värdeomsättningen blev ökningen cirka 8½ procent.

I 1965 års preliminära nationalbudget beräknades att höjningen av omsättningsskatten samt en även i övrigt efterfrågedämpande ekonomisk politik skulle resultera i en värdemässig importökning av "endast" 9 procent mot 14 procent

**Försvagad
exportut-
veckling**

**Kraftiga
import-
ökningar**

Figur 3. Sveriges import och export samt förändring i handelsbalansen 1963—65

Källa: Statistiska centralbyrån, Industriell månadsstatistik.

1964. Prognoserna överträffades emellertid och ökningen blev även under fjolåret omkring 14 procent. Volymmässigt stannade uppgången strax under 12 procent, relativt jämnt fördelad på olika varugrupper.

Utrikeshandelns utveckling ledde till att handelsbalansens underskott fördubblades 1965. Importöverskottet, som under 1964 uppgick till närmare 1 miljard kronor, ökade således i fjol till drygt 2 miljarder kronor, varför en viss oro över utvecklingen synes befogad. Valutareserven minskade hela hösten, men ökningår tidigare under året medförde att valutareservens nedgång under året inskränkt sig till 200 miljoner kronor, att jämföra med en ökning med 838 miljoner kronor 1964.

ARBETSKRAFTSTILLGÅNG OCH INVESTERINGSUTVECKLING

Som redan antytts har den långsammare produktionstillväxten under fjolåret främst orsakats av en tilltagande brist på arbetskraft. Bristen synes mest påtaglig inom metallindustrin och verkstäderna. Mot slutet av 1965 förefaller dock trycket på arbetsmarknaden ha lättat något, då ett större antal av de lediga platserna kunde tillsättas. Den något mindre bristen på arbetskraft gällde framför allt oskolade arbetare, medan svårigheterna att erhålla yrkesarbetare bestod.

Industriinvesteringarna beräknas ha ökat 8 procent i volym under förra året. Den kraftigaste uppgången hänförde sig till maskininvesteringarna som steg närmare 10 procent medan investeringarna i byggnader ökade cirka 4½ procent. Investeringsutvecklingen var speciellt livlig inom metall- och verkstadsindustrin samt den kemiska industrin. De starkt fluktuerande investeringarna i fartyg minskade emellertid kraftigt i fjol och handelns byggnadsinvesteringar visade en mindre nedgång. Totalt sett blev näringslivets investeringar (exkl. lager) under 1965 drygt 6 procent större än 1964. Därtill kom en fortsatt, delvis ofrivillig, ökning av lagerinvesteringarna under 1965.

Statens totala utgifter för investeringsändamål hölls tillbaka i fjol och ökningen jämförd med föregående års volym beräknas ha stannat vid knappt 2½ procent mot 4,3 procent året innan. Däremot har kommunernas investeringar fortsatt att stiga i snabb takt. Förra årets drygt 10-procentiga uppgång hänför sig helt till byggnadsinvesteringarna, medan investeringarna i maskiner synes ha sjunkit ungefär 5 procent.

Investeringarna i bostäder tilläts i fjol inte

**Livlig
investerings-
verksamhet
inom
industrin**

växa tillnärmelsevis lika snabbt som 1964, då stegringen volymmässigt belöpte sig till nästan 10 procent. Ökningen 1965 inskränkte sig till 2 procent och antalet påbörjade lägenheter beräknas ha minskat med omkring 8 000. Att bostadsinvesteringarna ändå ökade får ses mot bakgrund av att den stora igångsättningen 1964 fick stor effekt även 1965.

Färre byggstarter

PRISER OCH LÖNER

Det stora inhemska efterfrågetrycket i förening med svår brist på arbetskraft drev under fjolåret upp pris- och lönenivån ytterligare. Konsumentprisindex under 1965 var genomsnittligt 5 procent högre än 1964, medan ökningen 1963—64 stannade vid knappt 3½ procent. Till en del motsvaras prisstegringen av den i somras genomförda höjningen av omsättningsskatten. De största fördyringarna har drabbat livsmedel, bostäder, alkohol och tobak.

Tilltagande prisstegringar

Partipriserna steg i fjol i ungefär samma takt som året innan, knappt 4½ procent. Större delen av prishöjningen skedde under andra halvåret.

Trots prisernas snabba uppgång beräknas reallönerna 1965 ha stigit väsentligt. De avtalsmässiga löneökningarna var visserligen genomsnittligt något lägre än prisuppgången, uppskattningsvis 4½ procent, men därtill kom en betydande löneglidning och totalt beräknas lönerna i fjol ha stigit cirka 8½ procent. Löneglidningen var särskilt stark för byggnads- och industriarbetare. Detta har tillsammans med semesterförlängning och ökade ATP-avgifter resulterat i att företagens kostnader för arbetskraft under 1965 beräknas ha stigit med 11 procent per arbetstimme, cirka 2 procent mer än tidigare år under 1960-talet.

Betydande löneglidning

Konkurrenskraften gentemot utlandet torde ha försvagats av det höga kostnadsläget.

EKONOMISK POLITIK

Nödvändigheten av att dämpa den inhemska efterfrågans snabba tillväxt aktualiserades redan 1964 av den kraftiga importstegringen detta år. Under 1965 blev situationen emellertid besvärligare. Den lägre produktionstillväxten i förening med allt större inhemsk efterfrågan synes också ha bidragit till den försämrade exportutvecklingen i fjol. För att förbättra läget har den ekonomiska politiken successivt skärpts. Finanspolitiska åtgärder såsom den i somras företagna höjningen av omsättningsskatten torde således ha haft en efterfrågedämpande effekt. Trots detta steg den privata konsumtionen nära 4 procent i volym mellan 1964 och 1965 mot 5,3 procent året innan.

**Successiv
skärpning**

Kreditpolitiken har också blivit alltmer restriktiv. Detta har främst drabbat bostadsinvesteringarna och den statliga investeringsverksamheten. Expansionen inom dessa sektorer har avtagit markant 1965. I stället har kreditgivningen ökats för näringslivets investeringar, av vilka speciellt industriinvesteringarna visat ett uppsving under fjolåret.

**Ökad kredit-
givning för
industrins
investeringar**

Skärpningen av den ekonomiska politiken torde göra sig gällande tydligare i år än under 1965. Mera osäkert är om effekterna är tillräckliga för att återställa den samhällsekonomiska balansen. Ytterligare åtgärder i syfte att dämpa efterfrågan kan därför inte uteslutas.

UTVECKLINGEN 1966

I den preliminära nationalbudgeten har gjorts en prognos över den ekonomiska utvecklingen

i Sverige 1966. Nedanstående preliminära försörjningsbalans för 1966 sammanfattar resultaten.

Tabell 2. Preliminär försörjningsbalans för 1966
(Avrundade tal; fasta priser)

	1965 milj.kr	Milj.kr	Förändring 1965—1966 Procent	Förändring 1964—1965 procent
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt	107 300	4 200	4	3,5
Import	22 700	1 000	4,5	10,8
Summa tillgångar	130 100	5 200	4	4,9
<i>Efterfrågan</i>				
Privat bruttointestering (ej bost.)	14 600	1 500	10	6,1
Statlig bruttointestering (ej bost.)	7 300	300	4	2,4
Kommunal bruttointestering (ej bost.)	6 200	500	8	10,6
Bostäder bruttointestering	7 100	0	0,5	2,0
Lagerförändring	+1 600	-700
Privat konsumtion	56 300	1 400	2,5	3,9
Offentlig konsumtion	15 700	800	5	6,5
Export (inkl. tjänstenetto)	21 300	1 400	6,5	3,3
Summa efterfrågan	130 100	5 200	4	4,9

Källa: Preliminär nationalbudget 1966.

Enligt prognosen kommer nationalprodukten i år att stiga något snabbare än i fjol. Några av de kalkyler som ligger till grund för prognosen skall i korthet beröras.

Bytesbalansens stora underskott anses för närvarande vara det största problemet i Sveriges ekonomi och detta har satt tydliga spår i utformningen av den ekonomiska politiken. Man anser att exportens långsamma ökning inte så mycket

**Import-
överskott
problem även
1966**

beror på den försvagade internationella konjunkturen utan fastmer på att den stora inhemska efterfrågan i kombination med kapacitetsbrist ger otillräckligt utrymme för större exportökningar. Detta förhållande anses också vara orsak till de senaste årens kraftigt stigande import. En dämpning av huvudsakligen konsumtionens tillväxt skulle sålunda leda till en lägre importökningstakt. Detta i förening med stimulans åt näringslivets investeringsverksamhet skulle samtidigt gynna exporten. Utrymme för ökningen av de privata investeringarna beräknar man kunna åstadkomma genom att dessutom iakttaga återhållsamhet i kreditgivningen för övrig investeringsverksamhet.

Den privata konsumtionen beräknas i år stiga endast $2\frac{1}{2}$ procent mot nära 4 procent i fjol. Den långsammare tillväxten skall kunna komma till stånd genom skärpt beskattning på vissa varor. Här är dock att märka att prognosen bygger på det antagandet att lönenivån i år inklusive löneglidning skall stiga 7 procent mot $8\frac{1}{2}$ procent under 1965.

Som framgår av prognosen räknar man med att exporten inklusive tjänstenetto i år skall stiga omkring dubbelt så snabbt som under 1965 medan importens ökning väntas bli väsentligt långsammare än i fjol. Detta skulle betyda att bytesbalansens underskott kommer att reduceras från 1,4 miljarder kronor 1965 till omkring 1 miljard kronor 1966.

Avtalsförhandlingarna är när detta skrivs inne i ett kritiskt skede och möjligheten av en arbetskonflikt kan inte uteslutas. Skulle en sådan komma till stånd kullkastas givetvis flera av de förutsättningar som ligger till grund för ovanstående kalkyler. Det är därför ännu för tidigt att bedöma realismen av den redovisade prognosen.

